

COPRINUS SEMITALIS VEROVERT NEDERLAND

Leo M. Jalink, Hansenstraat 70, 2316 BM Leiden
Else C. Vellinga, Anton Mauvestraat 4, 2102 BA Heemstede

Coprinus semitalis was collected five times within a period of two years from different mycelia in a coastal dunepasture grazed by yearling cows. The species is known from another grazed nature reserve and from two forested areas. Macroscopically *Coprinus semitalis* resembles a slender *Coprinus martinii* (both species belong to stirps *Narcoticus*) but it is characterized by the narrowly ellipsoid spores with a persistent perispore and a different ecology and distribution. *Coprinus semitalis* is a strictly terrestrial species from poorly manured pastures and open forests and is relatively frequent observed close to tracks of man or animal. It avoids dung. It mainly fructifies from the second half of October to the end of November.

Net als veel andere natuurterreinen hebben de Amsterdamse Waterleidingduinen veel last van vergrassing. Net als veel andere beheerders zijn ook die van de AW-duinen er toe over gegaan delen van het terrein te maaien of te laten begrazen om de nadelige effecten van deze vergrassing tegen te gaan. Een van de begraasde gebieden is het Eiland van Rolvers. Hier lopen sinds 1984 in de zomer 8 pinken. Voordien werd het gemaaid. Sinds 1985 wordt de ontwikkeling van de mycoflora gevolgd door Marijke Nauta en beide auteurs.

Bij een van de inventarisaties, op 14 oktober 1990 werd Leo's aandacht getrokken door een sterk poederig, vrij grauw gekleurd inktzwammetje dat hem deed denken aan *Coprinus martinii* Favre ex P.D. Orton, een soort die op Spitsbergen vrij regelmatig gevonden kan worden. Deze vreemde associatie was directe aanleiding om eens te proberen hem te determineren. Dat ging van een leien dakje: met de British Fungusflora (Orton & Watling, 1979) loop je regelrecht naar *Coprinus semitalis* P.D. Orton, zij het dat een aantal van de stappen wel uitsluitend op oecologische kenmerken berust. Deze soort wordt noch in de standaardlijst en het supplement hierop (Arnolds, 1984; Arnolds e.a., 1988) noch in de Moser (1983) genoemd, maar is wel opgenomen in de toevoegingen op de standaardlijst van 1989 (Arnolds & Jansen, 1989). Gelukkig heeft de soort echter microscopische kenmerken die hem vrij onmiskenbaar maken. Kees Uljé heeft de determinatie bevestigd.

Op 2 en 21 november 1990 werd de soort weer gevonden in hetzelfde gebied, maar op andere plaatsen. In 1991 werd de soort in de tweede helft van oktober op nog eens drie plaatsen in hetzelfde gebied ontdekt en konden er ook dia's van gemaakt worden. Op 29 november waren er nog steeds verse vruchtlichamen aanwezig. *Coprinus semitalis* is overigens al van meer plekken in Nederland bekend. Op 17 oktober 1988 werd de soort voor het eerst in Nederland gevonden in de Arriër Koelanden door Herman Sieben en Rob Chrispijn (zie ook Bremer, 1989). In 1990 is de soort aangetroffen in de Hollandse Hout (leg. P.B. Jansen, 26-8-1990). Roeland Sullock Enzlin attendeerde ons op een zeer recente vondst van deze soort

van oktober 1991 in het Vliegenbos bij Amsterdam-Noord. Die vondst is door Rob Chrispijn getoond aan de Wijsterse paddestoelenwerkgroep.

Typering

Coprinus semitalis is een tere, 6 tot 8 cm hoge inktzwam met een paraboloïde, zeer fijn geplooide hoed en een dunne waterige steel. Grauwe kleuren overheersen en de hoed en steel zijn bepoederd. Microscopisch is de soort die tot de stirps *Narcoticus* hoort, vooral gekenmerkt door de smalle sporen met een opvallend stevige en grote episorale zak die de sporen onder de microscoop een gevleugeld aanzicht geeft. De soort geurt niet. Het is een strikt terrestrische soort van de late herfst: vrijwel alle waarnemingen stammen uit de periode half oktober tot eind november.

Oecologie

Op het Eiland van Rolvers staat de soort in mosrijke grasvegetaties, op vochtige, door de koeien iets vertrapte plaatsen op de grond of tussen resten van dood mos (niet op of bij mest), soms in de directe nabijheid van Pitrus (*Juncus effusus*) en tweemaal bij (niet op) Paraplutjesmos (*Marchantia polymorpha*). De soort is ook aangetroffen tussen Gewoon haarmos (*Polytrichum commune*). De bodem in het betreffende gebied bestaat uit plaatselijk diep ontkalkt maar van oorsprong kalkrijk duinzand. De Arriër Koelanden bestaan uit rivierduingraslanden die evenals het Eiland van Rolvers extensief met pinken beweid worden. Dit gebied wordt echter al heel lang beweid. De bodem is kalk- en voedselarm, maar niet heel zuur. De soort stond er op vochtige plaatsen tussen gras, niet ver van een bosrand. De vondst van het Vliegenbos wijkt wat af: de soort stond wel weer op de kale grond, maar nu in een parkje op klei langs een pad dat ooit met houtsnippers verhard is geweest (mond. med. Sullock Enzlin). Orton en Watling (1979) geven als oecologie: 'op de grond (vaak op paden) of tussen gras in weiden of bossen, alleen, in groepen of in bundels'. In Nederland lijkt *Coprinus semitalis* een voorkeur te hebben voor niet bemeste (begrasde) graslanden op klei of niet al te zure zandgrond.

Macroscopische beschrijving (figuur 1, figuur 2a)

(Gebaseerd op collecties Jalink 6426 (14-10-1990), Vellinga 1713 (2-11-1990), Vellinga 1809 (26-10-1991), Jalink 6499 (30-10-1991) en Sieben & Chrispijn (16-10-1988).

Hoed aanvankelijk 11 à 13 mm breed, 11 à 16 mm hoog, paraboloïed tot stomp conisch met een ongeveer rechte rand, dan klokvormig, later uitspreidend tot convex met omhoog gerolde hoedrand, fijn gevoord-geplooid tot circa de helft van de straal, maar de plooiën zo dicht tegen elkaar gedrukt dat dit (ook tijdens het uitspreiden) nauwelijks zichtbaar is, tenslotte radiaal splijtend, geheel melig bepoederd, grauwwit tot grijs, vaak met een lichte bruinzweem (ongeveer Munsell 2,5 Y 6/3; deze kleurzweem soms alleen in het hoedcentrum). Enkele exemplaren van Jalink 6426 hadden juist meer wit in het hoedcentrum.

Fig. 1. *Coprinus semitalis* gefotografeerd in de Amsterdamse Waterleiding Duinen (naar een dia van L. Jalink, 30-10-1991).

Plaatjes dicht opeen, smal aangehecht, convex, 1 tot 3 mm breed, eerst wit, spoedig zwart door de sporen, met een eerst witte, dan nog lang iets lichter blijvende, fijn onregelmatig gewimperde snede, spoedig vervloeïend.

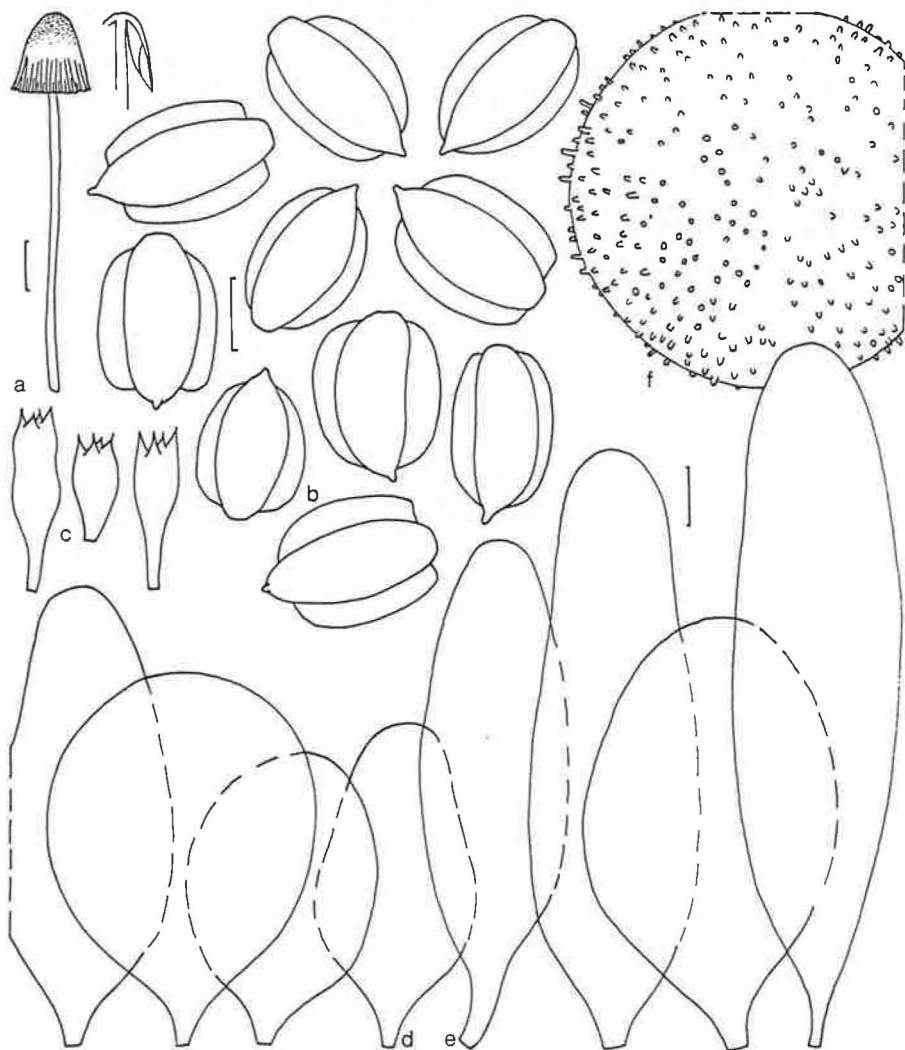

Fig. 2. *Coprinus semitalis* - a. vruchtlichaam (maatbalk 1 cm); b. sporen (maatbalk 5 µm); c. basidiën; d. cheilocystiden; e. pleurocystiden; f. velumelement (maatbalk voor c t/m f: 10 µm). Collectie L. Jalink 6426. Tekening: a L. Jalink, b-f C. Uljé.

Steel 50-70(-90) x 1¼-2 mm, gelijkmatig of geleidelijk iets verbreed naar de basis (tot maximaal 2½ mm), recht of iets gebogen, waterig doorschijnend, hol, geheel fijn grauwwit bepoederd, soms met een onopvallende ringzone, bij de basis soms wat grover bepoederd en deze bepoederd dan met dezelfde bruinzweem als de hoed.

Geur geen. Smaak niet geprobeerd.

Microscopische beschrijving (figuur 2 b-f)

(Gebaseerd op Jalink 6426, deels ontleend aan de aantekeningen van Kees Uijé).

Sporen smal elliptisch, (10,0-)11,0 - 12,5(-13,0) x 4,5 - 5,0(-5,5) µm (de perispore zak niet meegerekend), Q = (2,1-)2,3 - 2,5(-2,6), met duidelijke, centrale kiempore (aan die zijde ook vaak afgeknot) en duidelijke apiculus, onder de microscoop in KOH 5% of NH₄OH 10% donker zwartbruin; perispore zak stug, vaak gevouwen en als vleugels aan weerskanten 0,9 à 1,4 µm naast de sporen uitstekend.

Basidiën 4-sporig, gesteeld knotsvormig, 16-30 x 8-10 µm. Cheilocystiden gesteeld bolvormig tot knotsvormig, 30-90 x 20-45 µm. Pleurocystiden knotsvormig tot (minder vaak) gesteeld bolvormig, 50-130 x 20- 35 µm. Gespen afwezig in alle weefsels (dit klopt niet met de beschrijving in Orton & Watling (1979)).

Velum bestaand uit 60 - 80 µm grote, bolvormige cellen met vele cilindrische wratjes (2-3 µm hoog en 0,5-1,2 µm breed, lossen niet op in geconcentreerd zoutzuur).

Met dank aan Kees Uijé voor de nadeterminatie en het gebruik van zijn tekeningen en aan Roeland Sullock Enzlin voor zijn hulp bij het natrekken van de oecologie van de andere Nederlandse vondsten.

LITERATUUR

- Arnolds, E., 1984. Standaardlijst van de Nederlandse macrofungi. Coolia 26 supplement.
 Arnolds, E. & E. Jansen, 1989. Toevoegingen aan de Standaardlijst van de Nederlandse macrofungi. Nieuwsbrief Werkgroep Paddestoelenkartering Nederland 3: 20-25.
 Arnolds, E., E. Jansen, P.J. Keizer & M. Veerkamp, 1988. Standaardlijst van de Nederlandse macrofungi. Supplement 1.
 Bremer, P., 1989. De werkweek 1988 te Giethmen. Coolia 32(3): 44-48.
 Moser, M., 1983. Die Röhrlinge und Blätterpilze. 5e Aufl. In H. Gams, Kleine Kryptogamenflora Band IIB/2.
 Orton, P.D & R. Watling, 1979. British Fungus Flora 2. Coprinaceae Part 1: *Coprinus*.
-